

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[CURRENT ISSUES IN COGNITIVE LINGUISTICS]**

УДК 811.134.2'42

Стаття надійшла до редакції [Article received] – 21.08.2023 р.

Фінансування [Financing] – самофінансування [self-financing]

Перевірено на плагіат [Checked for plagiarism] – 23.08.2023 р.

Оригінальність тексту [The originality of the text] – 93.52 %

<http://doi.org/10.17721/2663-6530.2023.44.11>

**КОГНІТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ ДИСКУРСИВНИХ МАРКЕРІВ, ЩО
НАЦІЛЕНІ НА ПЕРЕОФОРМЛЕННЯ ДУМКИ, У СУЧАСНІЙ
ІСПАНСЬКІЙ МОВІ**

Ірина Анатоліївна Ломакіна (м. Київ, Україна)

lomakinairi@gmail.com

кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов

Военно-дипломатична академія імені Євгенія Березняка

(Міністерство оборони України)

04119, м. Київ, вул. Мельникова, 81

У статті розглядаються дискурсивні маркери (ДМ), що націлені на переоформлення думки, в іспанській мові як окремий клас виразів та слів, що виконують спільні функції: з'єднують фрагменти дискурсу, пояснюють, які семантичні зв'язки існують між елементами тексту, керують процесом спілкування, інтерпретацією дискурсу мовцем та реципієнтом, співвідносять, зіставляють і протиставляють твердження в дискурсі. Зазначені одиниці не тільки синтаксично поєднують частини тексту, але й пояснюють когнітивні зв'язки між його частинами і можуть бути націлені на переоформлення думки.

Комунікативні імплікатури блокуються, коли мовець усвідомлює, що його інформація викликала небажаний ефект у свідомості співрозмовника. Здатність це зрозуміти визначається теорією розуму. Аналіз когнітивних функцій іспанськомовних дискурсивних маркерів, націлених на переоформлення думки, виявляє, що вони мають на меті пом'якшити небажані твердження або припущення.

Дискурсивні маркери (ДМ), що націлені на переоформлення думки, мають власну програму функціонування, за якою з одного боку вони змінюють небажану імплікатуру, що виникла в попередньому висловлюванні, а з іншого – вводять новий блок дискурсу. Цим новим блоком комунікант укомплектовує інформацію, з якою має залишитись

(Current issues in cognitive linguistics [Aktual'ni pytannja kognityvnoi' lingvistyky])

Cognitive Features of Discourse Markers Aimed at Reformulating Thought in Modern Spanish Language (in Ukrainian)

[Kohnityvni osoblyvosti dyskursyvnnykh markeriv, shcho natsileni na pereoformlennia dumky,

u suchasni ispanskii movi]

© Lomakina I. A. [Lomakyna I. A.], lomakinairi@gmail.com

реципієнт. Якщо розглядати семантичні відмінності у вживаннях ДМ націлених на переоформлення думки, треба виділити різні відтінки вживань в межах зазначеного вище алгоритму. Усвідомлення цих відмінностей, зазвичай, притаманне носіям мови і важко передається тим, хто вивчає іспанську мову як іноземну.

Ключові слова: дискурсивні маркери, що націлені на переоформлення думки, дискурс, когнітивні функції, іспанська мова, теорія розуму, імплікатура, комунікація.

COGNITIVE FEATURES OF DISCOURSE MARKERS AIMED AT REFORMULATING THOUGHT IN MODERN SPANISH LANGUAGE

Irina A. Lomakina (Kyiv, Ukraine)

lomakinairi@gmail.com

PhD (Philology), associate professor Department of Foreign Languages

Evgeniy Bereznyak Military-Diplomatic Academy

(Ministry of Defence of Ukraine)

81 Melnikova str., Kyiv, Ukraine, 04119

The article deals with Spanish-language discourse markers aimed at reformulating the thought as a separate class of expressions and words that perform common functions: they connect fragments of discourse, explain what semantic links exist between the text elements, manage the communication process, the interpretation of discourse by the speaker and the recipient, correlate, compare and contrast statements in discourse. These units not only syntactically combine parts of the text, but also explain the cognitive connections between its parts, and can be aimed at reformulating the human thought.

Communicative implicatures are blocked when the speaker realizes that his information has caused an undesirable effect in the mind of the interlocutor. The ability to understand this is determined as the theory of mind. An analysis of the cognitive functions of Spanish discourse markers aimed at reformulating the thought reveals that they aim to soften undesired statements or claims.

DMs aimed at reformulating thought have their own program of functioning, according to which, they change the unwanted implicature that appeared in the previous statement, and on the other hand, they introduce a new block of discourse. With this new block, the communicator completes the information that the recipient should be left with. If we study the differences in the uses of DMs aimed at reformulating the thought, it is necessary to distinguish different shades of use within the limits of the above-mentioned algorithm. Awareness of these differences or shades of sense is usually inherent in native speakers and difficult to convey to those who are learning Spanish as a foreign language.

Key words: discourse markers aimed at reformulating the thought, discourse, cognitive functions, Spanish language, the theory of mind, implicature, communication.

(Актуальні питання когнітивної лінгвістики [Aktual'ni pytannja kognityvnoi' lingvistyky])

Когнітивні особливості дискурсивних маркерів, що націлені на переоформлення думки, у сучасній іспанській мові (Українською) [Kohnityvni osoblyvosti dyskursyvnykh markeriv, shcho natsileni na pereofornlennia dumky, u suchasni i spanskii movi]

© Ломакіна І. А. [Lomakyna I. A.], lomakinairi@gmail.com

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

Наразі **актуальним** є вивчення засобів, що забезпечують зв'язність дискурсу, його інформативність, а також процес взаємодії мовця і слухача. Важливість дискурсивних маркерів у мовленні важко переоцінити. Зазначені одиниці виконують спільні функції: з'єднують фрагменти дискурсу, пояснюють, які семантичні відносини існують між елементами тексту, керують інтерпретацією дискурсу реципієнтом. Слід зазначити, що це не просто службові слова, позбавлені будь-якого когнітивного навантаження. **Актуальність** зумовлена саме дослідженням когнітивного аспекту функціонування в дискурсі ДМ, що націлені на переоформлення думки, вживання яких тісно пов'язане з інтенціями людини в процесі комунікації.

Наукова новизна дослідження полягає в з'ясуванні залежності використання в іспанській мові дискурсивних маркерів націлених на переоформлення думки, що є периферичними одиницями у реченні, від їх когнітивних функцій та екстралінгвістичних чинників, пов'язаних з ситуацією мовлення.

Метою дослідження є визначення, як вживання дискурсивних маркерів націлених на переоформлення думки іспанської мови впливає на дискурс, і зокрема, яке когнітивне навантаження можуть нести зазначені одиниці, виходячи з їхніх характеристик.

Об'єктом дослідження обрано дискурсивні маркери іспанської мови, що націлені на переоформлення думки, як гетерогенну групу, що має єдину мету забезпечувати певний когнітивний зв'язок та перехідність між різними елементами дискурсу. Такими елементами можуть бути будь-які змістовні одиниці. ДМ націлені на переоформлення думки навіть можуть пов'язувати фрагмент дискурсу з будь-яким екстралінгвістичним контекстом, жестикуляцією, мімікою тощо. Тобто ДМ націлені на переоформлення думки пояснюють семантичний і прагматичний зв'язок між елементами дискурсу, ставлення мовця та співрозмовника до того, що він повідомляє, відносини між мовцем та адресатом мовлення. **Предметом** дослідження є когнітивна забарвленість, яку надає дискурсу вживання ДМ націлених на переоформлення думки, виходячи з їхніх характеристик, а також природа генерування нових значень цими одиницями залежно від контексту та інтенції мовця.

Отже в сучасній іспанській мові вживаються ДМ, що мають на меті спростувати небажані твердження або припущення. Це ДМ націлені на

(Current issues in cognitive linguistics [Aktual'ni pytannja kognityvnoi' lingvistyky])

Cognitive Features of Discourse Markers Aimed at Reformulating Thought in Modern Spanish Language (in Ukrainian)

[Kognityvni osoblyvosti dyskursyvnykh markeriv, shcho natsileni na pereoformlennia dumky, u suchasni ispanskii movi]

© Lomakina I. A. [Lomakyna I. A.], lomakinairi@gmail.com

переоформлення думки: *de todas formas, en cualquier caso, etc.* [4].

Стосовно виділення в окремий вид ДМ націлених на переоформлення думки, серед іспанських граматистів спостерігаються певні розходження. Для певних дослідників це – окрема група ДМ [5]. В свою чергу Королівська Академія не виділяє їх в окремий клас. “Нова граматики іспанської мови” встановлює з одного боку ДМ протиріччя і контраргументації (*adversativos* у *contraargumentativos*): *ahora bien; al contrario, antes al contrario; por el contrario; todo lo contrario; antes bien; después de todo; empero; en cambio; eso sí; no obstante; sin embargo*, а з іншого ДМ уступки, куди в свою чергу входять ДМ націлені на переоформлення думки: *de todas formas/maneras; de todos modos; en cualquier caso* [6, с. 597]. Але “Словник дискурсивних часток іспанської мови” відмовляється від будь якої класифікації і охоплює всі ДМ визначенням «частка» [2].

Для дослідження мовленнєвих реалізацій ДМ, що націлені на переоформлення думки, в когнітивному і прагматичному плані доцільно розглядати класифікацію, запропоновану Martín Zorraquino у Portolés. В цій класифікації виділяються такі ДМ націлені на переоформлення думки: *en cualquier caso, en todo caso, de todos modos* [5].

Поняття імплікатури вперше зустрічаємо у роботі Герберта Пола Грайса «Логіка і спілкування». Засновник теорії імплікатур розмежовує те, що говорить, і те, що мається на увазі. Виділяється два різновиди імплікатур: конвенційні та неконвенційні. Значення конвенційних імплікатур виводиться із лексичних значень слів та словосполучень, які входять у повідомлення, – цим вони схожі на пресупозиції. Грайс називає імплікатурами дискурсу або комунікативними імплікатурами такі смислові компоненти повідомлення, які реципієнт виносить із контексту спілкування завдяки знанням комунікативних постулатів і конвенцій спілкування. Це такий компонент змісту, який адресат виводить на основі експліцитних складників, але на відміну від пресупозицій це менш стабільний компонент, оскільки він може зникати або подавлятися під дією контексту; він дійсний лише для певного контексту. Імплікатури називають смисловими висновками, на відміну від логічних висновків [3, с. 81-102].

Функція з'єднання окремих елементів дискурсу стала головною для виділення дискурсивних маркерів як окремого класу слів. Саме тому в лінгвістиці для них також існує назва *conectores discursivos* – українською дискурсивні конектори (зв'язувачі). Для цієї функції також можна виділити слова та вирази, що

(Актуальні питання когнітивної лінгвістики [Aktual'ni pytannja kognityvnoi' lingvistyky])

Когнітивні особливості дискурсивних маркерів, що націлені на переоформлення думки, у сучасній іспанській мові (Українською) [Kohnityvni osoblyvosti dyskursyvnykh markeriv, shcho natsileni na pereofornlennia dumky, u suchasni i spanskii movi]

© Ломакіна І. А. [Lomakyna I. A.], lomakinairi@gmail.com

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

виконують під-функцію переоформлення думки [1; 7].

У мовленні крім процесів кодифікації та декодифікації існують принципи, що регулюють взаємодію комунікантів і, співвідносно, інтерпретацію висловлювань. Теорія розуму визначає здатність усвідомлювати відмінності, що існують між поглядами комунікантів. Іншими словами, ця здатність дозволяє рецепієнту брати до уваги психічні стани інших суб'єктів, припускаючи, що їх думки подібні до його власних.

Дуже часто рецепієнт піддається ситуації, в якій повинен уявляти, що думають інші комуніканти. У свою чергу, ці комуніканти можуть припустити, з інформації, яку вони мають про співрозмовника, що вони думають або здогадуються про те, що він думає, і все це також може бути виведене учасниками процесу комунікації в теоретично нескінченному циклі. Ієрархія психічних станів, що містять один одного: *Я вважаю, що ви думаєте, що я вірю...*

Комунікативні імплікатури, можуть блокуватися. Це відбувається, коли комунікант усвідомлює, що його інформація викликала небажаний ефект у співрозмовника. Комунікант здатний це зрозуміти саме завдяки теорії розуму. Саме ця гетерометакогнітивна здатність звітує комунікантам про небажані імплікатури. Саме теорія розуму призводить до того, що комуніканти звертаються до вживання ДМ щоб блокувати небажані імплікатури.

Процес «читання» розуму співрозмовника, який висуває теорія розуму, є в наявності у всіх учасників мовленнєвого акту. Той, хто розмовляє, «читає розум» реципієнта і, в результаті свого розуміння, модифікує подальше повідомлення. Можемо підсумувати, що мовець постійно думає про те, як інтерпретує його повідомлення співрозмовник.

Саме цим «читанням розуму» пояснюється усвідомлення появи небажаних імплікатур і, як наслідок, бажання їх заблокувати за допомогою використання мовних засобів, а саме – ДМ, що націлені на переоформлення думки (*de todas formas, en todo caso, de todas maneras, de todos modos, en cualquier caso, etc.*).

Чим більше комунікант піклується про стан реципієнта мовлення, тим більше він націлений на зчитування небажаних імплікатур, тим більше він слідкує за мовними одиницями, які він вибирає для повідомлення, і за їх ефектами. Співвідносно, тим більше активується теорія розуму під час комунікативного процесу. Вищезазначене впливає на вживання ДМ, що націлені на переоформлення

(Current issues in cognitive linguistics [Aktual'ni pytannja kognityvnoi' lingvistyky])

Cognitive Features of Discourse Markers Aimed at Reformulating Thought in Modern Spanish Language (in Ukrainian)

[Kohnityvni osoblyvosti diskursyvykh markeriv, shcho natsileni na pereofornlennia dumky,

u suchasni ispanskii movi]

© Lomakina I. A. [Lomakyna I. A.], lomakinairi@gmail.com

думки.

Якщо розглядати відмінності у вживаннях ДМ, що націлені на переоформлення думки, треба виділити різні відтінки вживань в межах зазначеного вище алгоритму. Усвідомлення цих відмінностей, зазвичай, притаманне носіям мови і важко передається тим, хто вивчає іспанську мову як іноземну.

Можна сказати, що ДМ, націлені на переоформлення думки, також блокують небажану імплікатуру так само, як і контраргументативні ДМ, але на відміну від них досліджувані ДМ не заперечують попереднє твердження, а виправляють його за допомогою узагальнення та дистанціювання. Тому ці види ДМ не можуть замінювати одне одного в однакових контекстах.

Навіть, якщо вони зустрічаються в абсолютно однакових контекстах, можна спостерігати, що вони вживаються комунікантом для різних цілей і трактуються по-різному реципієнтом:

Mañana es mi día de descanso. Sin embargo, puedes llamarme.

Mañana es mi día de descanso. En todo caso, puedes llamarme.

В обох випадках небажаний ефект від імплікатури, викликані першою частиною *no te llares*, блокується ДМ.

Наявність контраргументативного ДМ *sin embargo* спричиняє спростування цього ефекту. В той час, коли *En todo caso*, що націлене на переоформлення думки, не заперечує цей ефект, а тільки, дистанціюючись від нього, підлаштовує. Таким чином у другому випадку залишається незручність від можливого в теорії майбутнього телефонного дзвінка, яка повністю блокується в першому.

Відповідно до вищезазначеного, досить складно помічати такі тонкі відтінки в мовленні, але ці види ДМ не сприймаються однаково. Залежність розуміння цих відтінків від прагнення досягти бажаного ефекту комунікації, знову вказує на зв'язок вживань ДМ, що націлені на переоформлення думки, з теорією розуму.

Вживання ДМ, що націлені на переоформлення думки, пов'язується із зміною шляхом переоформлення та корегування попередньої інформації, яка викликала небажану імплікатуру.

Tengo fiebre. Sin embargo, saldré.

Контраргументативний ДМ спростовує інформацію.

Tengo fiebre. De todas formas, saldré.

ДМ, що націлений на переоформлення думки, корегує попередню

(Актуальні питання когнітивної лінгвістики [Aktual'ni pytannja kognityvnoi' lingvistyky])

Когнітивні особливості дискурсивних маркерів, що націлені на переоформлення думки, у сучасній іспанській мові (Українською) [Kohnityvni osoblyvosti dyskursyvykh markeriv, shcho natsileni na pereofornlennia dumky, u suchasni i spanskii movi]

© Ломакіна І. А. [Lomakyna I. A.], lomakinairi@gmail.com

інформацію.

В обох прикладах небажаною імплікатурою буде: *мені не слід виходити*. *Sin embargo* зводить її нанівець запереченням. *De todas formas* не спростовує зазначене в першій частині, переконання, про те, що не слід виходити, воно продовжує існувати, але вже не настільки впливаючи на те, що хоче повідомити комунікант. Небажана імплікатура блокується спростуванням твердження, не через заперечення, як у випадку з *sin embargo*, але у слабшій формі часткового заперечення. Інформація, яку вводить *De todas formas* не протиставляється попередній інформації, вона скоріше стає уточненням, що не зменшує правдивості першого твердження. Ця відмінність у характері заперечення не може сприйматися без глибокого знання і відчуття мови. Повною мірою користуватися такими когнітивними властивостями ДМ, що націлені на переоформлення думки, можуть тільки носії мови. Саме подальше дослідження особливостей вживань зазначених ДМ може стати в нагоді для викладачів і для тих, хто вивчає іспанську мову.

Висновки. На початку комунікативного процесу, завдяки теорії розуму, комунікант усвідомлює виникнення небажаної для реципієнта імплікатури. Він намагається зняти її когнітивний вплив вживаючи ДМ, що націлені на переоформлення думки, для того, щоб реципієнт не приписав йому небажану інтенцію.

ДМ, що націлені на переоформлення думки, мають власну когнітивну програму функціонування, за якою з одного боку вони модифікують небажану імплікатуру, що виникла в попередньому висловлюванні, а з іншого – вводять новий блок дискурсу. Цим новим блоком комунікант укомплектовує інформацію, з якою має залишитись реципієнт.

Безперечно, рівень володіння мовою можна визначати, зокрема, вмінням вживати та інтерпретувати ДМ, що націлені на переоформлення думки, без цього вміння комунікативна компетенція буде неповною.

Подальші перспективи дослідження ми вбачаємо в визначенні найтипівіших когнітивних значень дискурсивних маркерів іспанської мови. Також перспективним вважається дослідження особливостей перекладу іспанськомовних дискурсивних маркерів залежно від спрямованості дискурсу.

Як вже зазначалося, відтінки вживань різних маркерів в межах лише ДМ, що націлені на переоформлення думки, не сприймаються однаково. Залежність

(Current issues in cognitive linguistics [Aktual'ni pytannja kognityvnoi' lingvistyky])

Cognitive Features of Discourse Markers Aimed at Reformulating Thought in Modern Spanish Language (in Ukrainian)

[Kohnityvni osoblyvosti dyskursyvnnykh markeriv, shcho natsileni na pereoformlennia dumky,

u suchasni ispanskii movi]

© Lomakina I. A. [Lomakyna I. A.], lomakinairi@gmail.com

розуміння цих відтінків від прагнення досягти бажаного ефекту комунікації, знову вказує на зв'язок вживань ДМ, що націлені на переоформлення думки, з теорією розуму і потребує окремих досліджень.

Література:

1. Ломакіна, І. А. «Семантико-прагматичні особливості дискурсивних маркерів у сучасній іспанській мові.» *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики* 32 (2017), 192.
2. Briz, A., Pons, S. y J., Portolés. *Diccionario de partículas discursivas del español* (2008), <http://www.dpde.es>
3. Escandell, Vidal, Leonetti, M. «On the Rigidity of Procedural Meaning.» *Procedural Meaning, Bingley, Emerald* (2011): 81-102.
4. Martí Sánchez, M. «Los marcadores discursivos para estudiantes y profesores.» *Español como lengua extranjera. Actividades y claves realizadas por Sara Fernández Gómiz* (Madrid: Edinumen, 2013).
5. Portolés, J., Zorraquino, M. «Los marcadores del discurso.» (Madrid: Espasa Calpe, 1999), capítulo 63.
6. *Nueva gramática de la lengua española*, Real Academia española y asociación de academias de la lengua española (Madrid: Espasa, 2010_).
7. Schiffrin, D. *Discourse markers* (Cambridge: Cambridge University Press, 1987), 364.

References:

1. Lomakina, I. A. «Semantiko-pragmatichni osoblivosti diskursivnih markeriv u suchasnij ispans'kij movi [Semantic-pragmatic features of discourse markers in modern spanish language].» *Problemi semantiki, pragmatiki ta kognitivnoi lingvistiki* [Problems of semantics, pragmatics and cognitive linguistics] 32 (2017) (In Ukr.).
2. Briz, A., Pons, S. y J., Portolés. *Diccionario de partículas discursivas del español* (2008), <http://www.dpde.es>
3. Escandell, Vidal, Leonetti, M. «On the Rigidity of Procedural Meaning.» *Procedural Meaning, Bingley, Emerald* (2011): 81-102.
4. Martí Sánchez, M. «Los marcadores discursivos para estudiantes y profesores.» *Español como lengua extranjera. Actividades y claves realizadas por Sara Fernández Gómiz* (Madrid: Edinumen, 2013).
5. Portolés, J., Zorraquino, M. «Los marcadores del discurso.» (Madrid: Espasa Calpe, 1999), capítulo 63.
6. *Nueva gramática de la lengua española*, Real Academia española y asociación de academias de la lengua española (Madrid: Espasa, 2010_).
7. Schiffrin, D. *Discourse markers* (Cambridge: Cambridge University Press, 1987), 364.

(Актуальні питання когнітивної лінгвістики [Aktual'ni pytannja kognityvnoi' lingvistyky])

Когнітивні особливості дискурсивних маркерів, що націлені на переоформлення думки, у сучасній іспанській мові (Українською) [Kohnityvni osoblyvosti dyskursyvnykh markeriv, shcho natsileni na pereofornlennia dumky, u suchasniy ispanskii movi]

© Ломакіна І. А. [Lomakyna I. A.], lomakinairi@gmail.com